

“Ik wil het, maar..... Ik kan het niet **(alleen)**”

“Leerlingen die veelvuldig spijbelen zetten hun kansen in de maatschappij op het spel. Daarom moeten wij schoolverzuim zoveel mogelijk blijven tegengaan.”

Maria J.A. van der Hoeven
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2002 - 2007)

Violette Sedoc-Vianen
Studentnummer: 2151960
Leerroute: POD-1
Naam begeleider: Wilma Klabbers

Amsterdam, mei 2010

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van een praktijkonderzoek dat gedaan is ter afsluiting van de MASTER opleiding “Special Educational Needs”, aan de Fontys Hogeschool te Sittard.

Ik heb dit onderzoek, in mijn eigen praktijksituatie, met heel veel plezier gedaan. De informatie waar ik naar op zoek was heb ik van mijn leerlingen en hun ouders gekregen. Hartelijk dank voor jullie medewerking!

Het onderzoek is af maar het echte werk, ervoor zorgen dat de leerlingen op tijd op school blijven komen, gaat door.

Dank aan mijn teamcoördinator voor de mogelijkheid mij geboden mijn onderzoek op school uit te voeren.

Frits, mijn echtgenoot, bedankt voor het willen mee denken en lezen. Ik heb jou vaak gestoord tijdens het kijken naar voetbalwedstrijden. Sorry!! “Weet dat ik het waardeer dat jij, al was het met één oor, toch naar mij geluisterd hebt.”

Mijn critical friends, Wil, Anke, Rita en Sanne wil ik bedanken voor het uitwisselen van informatie. Wij hebben veel gemaild, gelezen, formatten ingevuld, nagedacht en gepraat. Ik hoop dat jullie net als ik kunnen terug kijken op een leerrijke studieperiode.

Wilma Klabbers, jij was zeer kritisch! Dank je voor de onverstoorbare rust tijdens de begeleiding. Ik heb dat als zeer prettig ervaren.

Als laatste wil ik mijn moeder, die mijlen ver weg woont, bedanken voor het steeds weer informeren hoe het met de studie gaat.

Violette Sedoc-Vianen

Samenvatting

De onderzoeksvraag “wat heeft mijn leerlingen geholpen zodat zij op tijd op school komen?” staat centraal in dit onderzoeksverslag. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is de literatuur bestudeerd en praktijkonderzoek gedaan. Het onderzoek had een interpretatief karakter, omdat geprobeerd is verandering in waarneembaar gedrag te begrijpen. Specifiek gericht op het onderzoek betekent dit dat er gezocht is naar oorzaken en redenen waarom de leerlingen nu wel op tijd op school komen.

De onderzoeksgroepen bestonden uit vijf leerlingen en hun ouders en de teamcoördinator op de school van onderzoek. De ondervraagde ouders waren allen moeders omdat het contact met de school door de moeders van deze leerlingen wordt onderhouden.

Door middel van een vragenlijst en interviews werden kwalitatieve gegevens verkregen. Deze werden verwerkt, geanalyseerd en in tabellen gerangschikt. Daarna zijn de deelvragen beantwoord.

Er zijn uit het onderzoek conclusies gepresenteerd die gericht zijn op de ouders, specifiek op de juffrouw, en op het schoolbeleid. Met de juffrouw wordt hier de mentor bedoeld. De mentor heeft een centrale rol bij de opvang, de begeleiding en de extra zorg voor de leerlingen. De mentor is ook degene die in de eerste plaats de contacten met de ouders van de leerlingen onderhoudt.

Gericht op de ouders is de conclusie dat de meerderheid van de leerlingen op tijd op school komt als zij 's avonds naar bed gestuurd en 's ochtends gewekt worden door hun ouders. Daarnaast hebben de leerlingen behoefte aan ouders die veel met hen praten over hun toekomst en het belang van op tijd naar school gaan. Het is verder belangrijk dat er thuis duidelijke afspraken worden gemaakt.

De conclusie die specifiek gericht op de juffrouw gericht is blijkt dat de leerlingen een juffrouw nodig hebben die hen door middel van gesprekken weet te motiveren en te stimuleren om op tijd op school te komen. De leerlingen hebben behoefte aan duidelijkheid, structuur, waardering en succeservaringen. Zij willen het idee hebben dat zij iets kunnen bereiken met hun studie.

Gericht op het schoolbeleid is de conclusie dat de school als instituut moet zorgen voor duidelijke afspraken en regels met straffen en beloningen ten aanzien van op tijd komen. Daarnaast hebben leerlingen behoefte aan docenten die ze door middel van gesprekken kunnen stimuleren, motiveren en complimenteren.

Terugkomend op de onderzoeksvraag “wat heeft mijn leerlingen geholpen zodat zij op tijd op school komen?” zijn de belangrijkste conclusies:

- de ouders moeten hun betrokkenheid tonen bij school.
- de docenten moeten leerlingen door middel van gesprekken kunnen motiveren en stimuleren waardoor hun verantwoordelijkheidsbesef voor op tijd naar school komen groter wordt.
- de school moet als instituut ervoor zorg dragen dat er duidelijke regels ten aanzien van op tijd komen gesteld worden. Daarnaast moeten er goede afspraken gemaakt worden over sancties die volgen op het niet naleven van de afspraken.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting	2
Inhoudsopgave	3
Hoofdstuk 1: Introductie	5
1.1. Inleiding	5
1.2: Mijn plek in het onderwijs	5
1.3: Uitgangssituatie	6
1.4: Doel van het onderzoek	7
1.5: Doel in het onderzoek	7
1.6: Probleemstelling en onderzoeksvraag	8
Hoofdstuk 2 Theoretisch Kader	9
2.1: Inleiding	9
2.2: Het cluster-4 onderwijs	9
2.3: De Leerplicht	10
2.4: Ongeoorloofd schoolverzuim	10
2.5: Beschermende factoren	11
2.6: Maatregelen in het cluster-4 voortgezet onderwijs	12
2.7: Interventies die bestaand schoolverzuim kunnen verminderen	13
2.7.1: Interventies gericht op school en gemeenschapsniveau	13
2.7.2: Preventieve interventies gericht op de leerling	14
2.7.3: Preventieve interventies gericht op de klas en de docent	15
2.8: Inclusief onderwijs	16
2.8.1: Inleiding	16
2.8.2: De relatie tussen mijn onderzoeksvraag en inclusief onderwijs	16
2.9: Terugblik op hoofdstuk 2	17
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	18
3.1: Inleiding	18
3.2: Type onderzoek	18
3.3: Onderzoeksgroepen en – instrumenten	18
3.4: Data verwerkingsmethode	20
3.5: De ethische aspecten gekoppeld aan het onderzoek	20
3.6: Validiteit	20
3.7: Betrouwbaarheid	21
3.8: Terugblik op hoofdstuk 3	21

Hoofdstuk 4: Data presentatie	22
4.1: Inleiding	22
4.2: Data verwerking gegevens leerlingen en ouders	22
4.2.1 Inleiding	22
4.3: Data analyse face tot face interview teamcoördinator	26
4.3.1: Inleiding	26
4.3.2: Het interview	26
4.4: Data analyse gegevens leerlingen	26
4.5: Data analyse gegevens ouders	27
4.6: Terugblijk op hoofdstuk 4	27
Hoofdstuk 5: Conclusie naar aanleiding van de analyse	28
5.1: Inleiding	28
5.2: Antwoord op de deelvragen	28
5.2.1: Eerste deelvraag	28
5.2.2: Tweede deelvraag	28
5.2.3: Derde deelvraag	28
5.2.4: Vierde deelvraag	28
5.3: Tussenconclusies	29
5.3.1: Conclusie gericht op de ouders	29
5.3.2: Conclusie specifiek gericht op de jufvrouw	29
5.3.3: Conclusie gericht op het schoolbeleid	29
5.4: Algemene conclusie	29
5.4.1: Inleiding	29
5.4.2: Antwoord op de onderzoeksvraag	29
5.5: Mijn bevindingen in relatie tot het inclusief onderwijs	30
5.6: Terugblijk op hoofdstuk 5	30
Hoofdstuk 6: Evaluatie	31
6.1: Inleiding	31
6.1.2: Algemene reflectie	31
Geraadpleegde bronnen	33
Bijlagen	35
1: Vragenlijst leerlingen	
2: Telefonisch interview ouders	
3: Face to face interview teamcoördinator	
4: Toestemmingsbrief tot het doen van onderzoek: teamcoördinator	
5: Toestemmingsbrief tot deelname aan onderzoek: ouders	

Hoofdstuk 1   Introductie

1.1   Inleiding

“Ik wil het, maar ik kan het niet”, was het antwoord van een leerling op mijn vraag waarom zij zo vaak te laat naar school toe kwam. Dit zinnetje geeft de onmacht van dit kind aan en tegelijkertijd ook een deel van de oplossing van het probleem. In de praktijk blijkt dat een groot deel van de leerlingen op de school waar ik werk, problemen heeft met op tijd naar school toe te komen. Steekproeven uit het Leerling Volgstelsel (LVS) hebben uitgewezen dat tussen augustus 2009 en oktober 2009 ongeveer een kwart (25,7%) van de leerlingen te laat was. Te laat komen wordt in de Leerplichtwet tot ongeoorloofd schoolverzuim gerekend. Ik heb bewust voor dit onderwerp gekozen omdat ik uit ervaring weet hoe moeilijk het is onze leerlingen te motiveren voor de school en omdat ik al langer op zoek ben naar een oplossing voor dit probleem. Begin december 2009 begon er iets te veranderen in mijn groep. De leerlingen kwamen vaker op tijd naar school toe.

1.3   Uitgangssituatie

Als mentor van tien leerlingen op een school in het voortgezet onderwijs aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen in één van de grote steden in Nederland, liep ik dagelijks tegen het feit aan dat minimaal vijf van mijn tien leerlingen te laat op school kwamen of helemaal niet verschenen (spijbelden). Informatie uit de leerlingendossiers gaf aan dat deze problemen zich al langer dan drie jaren voordoen. Omdat het de leerlingen niet lukte op tijd te komen, wat verwijdering uit de groep tot gevolg zou kunnen hebben en omdat ouders met de handen in het haar zaten ben ik tussen augustus en december 2009 ertoe overgegaan tot het plegen van motiverende interventies. Ik heb bewustwordingsgesprekken met de leerlingen gevoerd, zowel klassikaal als individueel. Onderwerpen waren de start van de dag als je te laat bent, het behalen diploma, de stage, het vervolgonderwijs, de inzet van de leerplichtambtenaar en mijn verdriet en frustratie over de gang van zaken. Het lesrooster heb ik in samenspraak met de leerlingen aangepast. Leuke en gemakkelijke lessen zoals Nederlands en Leren Loopbaan en Burgerschap, op maandag, woensdag en vrijdag werden verplaatst naar het 1e en 2e lesuur en Taakspel naar dinsdag en donderdag aan het begin van de dag. Ik heb bij ongeoorloofd schoolverzuim frequenter contact met ouders opgenomen met het doel hen op de hoogte te stellen van het feit dat hun kind afwezig was. En bij huisbezoeken werd uitvoerig gesproken over de risico's van te laat komen, zoals het aanmelden bij de leerplichtambtenaar die eventueel een zorgmelding zou kunnen doen. Ik heb bij de schoolleiding vaker melding gemaakt van ongeoorloofd schoolverzuim en tijdens leerlingenbesprekingen dit probleem besproken met de Commissie van Begeleiding (CvB). Daarnaast is de leerplichtambtenaar elke keer ingeschakeld bij schoolverzuim. Omdat de leerlingen begin december 2009 vaker op tijd op school kwamen vraag ik mij nu af wat de oorzaken van de verandering kunnen zijn.

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek gaat over ongeoorloofd schoolverzuim. Aanleiding hiertoe is dat de leerlingen na een lange periode van ongeoorloofd schoolverzuim, sinds begin december 2009 vaker op tijd komen. Ik wil nu inzicht krijgen in de oorzaken van de verandering.

1.5 Doel in het onderzoek

Ik wil uitzoeken waardoor de leerlingen geholpen zijn zodat zij nu wel op tijd komen. Mijn persoonlijke reden om voor dit onderzoek te kiezen is dat het wellicht handvatten oplevert waardoor ik in de toekomst voor kan zorgen dat de leerlingen voortaan eerder in het schooljaar op tijd op school komen. Ik verwacht dat de leerlingen zullen zeggen dat zij nu op tijd op school komen omdat hun ouders en de juffrouw zoveel praten dat zij nu zijn gaan inzien dat het wel moet. Verder zullen zij aangeven toestemming van de juffrouw te willen om stage te gaan lopen en dat zij aan het einde van het schooljaar hun diploma willen behalen. De uitkomsten van het onderzoek wil ik in de toekomst schoolbreed proberen in te zetten zodat andere leerlingen ook gemotiveerd kunnen worden op tijd op school te komen. Ouders zullen van mij tips krijgen om vanuit de thuissituatie hun kinderen te helpen op tijd te komen. Dit onderwerp is voor de leerlingen in het bijzonder interessant omdat zij nu op tijd op school komen en dus uit ervaring weten wat op dat voor hen betekent. Voor mijn teamcoördinator, andere collega's en misschien de leerplichtambtenaar is dit onderwerp interessant, omdat ook zij dagelijks geconfronteerd worden met ongeoorloofd schoolverzuim en de uitkomsten van mijn onderzoek schoolbreed zouden kunnen implementeren.

1.6 Probleemstelling en onderzoeksvraag

Aanleiding tot dit onderzoek is het feit dat ik tussen augustus en december 2009 van dit schooljaar dagelijks geconfronteerd werd met ongeoorloofd schoolverzuim. Door de interventies die ik gedurende deze periode gepleegd heb is dit sterk verminderd. Ik wil nu weten welke interventies tot deze effecten hebben geleid. De onderzoeksvraag is: **Wat heeft mijn leerlingen geholpen zodat zij op tijd op school komen?”**

De volgende deelvragen zijn gekoppeld aan de onderzoeksvraag:

- Welke interventies door mij gepleegd hebben volgens de leerlingen effect gehad waardoor zij op tijd op school komen?
- Welke interventies zouden door de school gepleegd moeten worden zodat de leerlingen op tijd komen?
- Welke interventies kunnen de leerlingen helpen om op tijd op school te blijven komen?
- Welke interventies waren volgens ouders effectief?

Ik hoop de antwoorden die ik zal verkrijgen van de leerlingen, de ouders en de teamcoördinator met elkaar te kunnen vergelijken en aan de theorie te kunnen koppelen. Door deze koppeling kan ik achter handvatten komen waardoor ik leerlingen in de toekomst beter kan motiveren op tijd te komen. Daardoor zou het ongeoorloofd schoolverzuim niet alleen in mijn groep maar ook schoolbreed gereduceerd kunnen worden.

Hoofdstuk 2   Theoretisch kader

2.1   Inleiding

Dit onderzoek is gericht op ongeoorloofd schoolverzuim op een cluster 4 school voor voortgezet speciaal onderwijs aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen (VSO-ZMOK). In dit hoofdstuk zal de relatie van dit type onderwijs met het onderzoek beschreven worden. Daarna zullen de leerplicht, de definitie van ongeoorloofd schoolverzuim en de interventies die bestaand schoolverzuim kunnen verminderen aan bod komen. Er zal gebruik gemaakt worden van onderzoeken die in Nederland, de VS en Engeland hebben plaatsgevonden. Tot slot zal de relatie met inclusief onderwijs beschreven worden.

2.2   Het cluster 4 onderwijs

Het speciaal onderwijs in Nederland is bedoeld voor leerlingen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke handicap en leerlingen met gedrag- of psychiatrische problemen en bestaat uit tien soorten scholen verdeeld in vier clusters (rijksoverheid.nl, 2010)

Cluster 1: voor kinderen met een visuele beperking.

Cluster 2: voor dove en slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden al dan niet in combinatie met een andere handicap.

Cluster 3: voor kinderen met een verstandelijke handicap en/ of lichamelijke beperkingen.

Cluster 4: voorkinderen met ernstige gedragsstoornissen. Hiertoe worden gerekend scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen al dan niet in combinatie met psychiatrische problemen, scholen voor kinderen die langdurig ziek zijn en Pedologisch Instituten (PI). Kinderen met ingewikkelde leerproblemen, en gedragsproblemen of emotionele problemen worden onderzocht, behandeld en begeleid op Pedologische Instituten (rijksoverheid.nl, 2010)

Leerlingen uit het reguliere voortgezet onderwijs die problemen hebben in de omgang met leraren en medeleerlingen, of psychiatrische problemen, weglopen van huis, veelvuldig ongeoorloofd verzuimen van school en geen zin hebben in leren, kunnen geplaatst worden in het voortgezet speciaal onderwijs voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen. Aan deze kinderen worden nieuwe kansen geboden (rijksoverheid.nl, 2010). Het onderwijs op de clusterscholen wordt afgestemd op de emotionele en verstandelijke ontwikkelingsmogelijkheden van de leerling. Evenals op het verwerven noodzakelijke kennis en van sociale, culturele en lichamelijke vaardigheden. Uitgangspunt hierbij is een ononderbroken ontwikkelingsproces. Kinderen uit het cluster onderwijs kunnen, als dat mogelijk is, geschakeld worden richting regulier onderwijs (rijksoverheid.nl, 2010).

2.3 De Leerplicht

Elk kind dat in Nederland woonachtig is, heeft recht op onderwijs en de wettelijke plicht om onderwijs te volgen (rijksoverheid.nl, 2010). De regels hieromtrent staan beschreven in “De Leerplichtwet.” De eerste Leerplichtwet in Nederland werd in 1901 ingevoerd. Kinderen van zes tot twaalf jaar ongeacht afkomst, rijkdom of klasse, moesten verplicht onderwijs volgen (Wez, 2007). De wet was voornamelijk bedoeld om kinderen te beschermen tegen kinderarbeid (schooltv.nl, 2009). Kinderen moesten een zelfstandige plek in de maatschappij verwerven en toegerust worden met kennis en vaardigheden. Ouders hadden de plicht hun kinderen naar school te sturen en waren verantwoordelijk voor het naleven van de wet. Eén van de grote gevolgen van de Leerplichtwet was de afname van grootschalig schoolverzuim (Wez, 2007).

In 1969 werd een nieuwe Leerplichtwet ingevoerd, namelijk “de Leerplichtwet 1969.” De Leerplichtwet 1969 verplichtte kinderen onderwijs te volgen vanaf de eerste schooldag van de maand na de vijfde verjaardag tot aan het einde van het schooljaar waarin het kind de leeftijd van zestien had bereikt of tot aan het einde van het twaalfde schooljaar (rijksoverheid.nl, 2010). Voor jongeren van zestien jaar oud of die twaalf schooljaren onderwijs hadden gevolgd en geen volledige vervolgopleiding wilden volgen gold de partiële of gedeeltelijke leerplicht. Dat hield in dat jongeren die geen leerwerkovereenkomst hadden twee dagen verplicht onderwijs moesten volgen. Voor jongeren die wel een leerwerkovereenkomst hebben gold de regeling voor ten minste één dag. De partiële leerplicht duurde één schooljaar, van één augustus tot en met één en dertig juli (rijksoverheid.nl, 2010). De Leerplichtwet is per 1 augustus 2007 weer gewijzigd. Partiële leerplicht is komen te vervallen. Na de leerplichtige periode geldt de kwalificatieplicht, als maatregel tegen schooluitval. Deze geldt voor jongeren die na 31 juli 1990 geboren zijn en duurt tot hun achttiende verjaardag mits zij al een startkwalificatie, een havo of vwo diploma of een mbo diploma vanaf niveau 2, hebben behaald. Jongeren die nog geen startkwalificatie hebben behaald moeten ingeschreven staan bij een onderwijsinstelling en volledig dagonderwijs en stage volgen of een combinatie van leren en werken (rijksoverheid.nl, 2010)

2.4 Ongeoorloofd schoolverzuim

In de jaren zestig werd de leerplichtambtenaar aangesteld die werd benoemd door burgemeester en wethouders. Leerplichtambtenaren moesten controleren of de Leerplichtwet werd nageleefd (rijksoverheid.nl, 2010). Als een kind niet op school is tijdens de lessen die gevolgd moeten worden, met onbekende of ongeldige redenen, spijbelt of verzuimt het kind van school. Dit is een overtreding van de leerplichtwet. Deze vorm van verzuim wordt ongeoorloofd schoolverzuim genoemd. (rijksoverheid.nl, 2010). Ongeoorloofd schoolverzuim moet door de school gemeld worden bij het bureau leerplicht plus. De leerplichtambtenaar controleert de meldingen van ongeoorloofd schoolverzuim, gaat op zoek naar redenen en oorzaken en neemt indien nodig contact op met ouders/ verzorgers en leerling. Bij ongeoorloofd schoolverzuim van kinderen jonger dan twaalf jaar zijn ouders/ verzorgers verantwoordelijk. Kinderen vanaf twaalf jaar hebben hun eigen verantwoordelijkheid en zijn volgens de Nederlandse wet strafrechtelijk vervolgbaar (rijksoverheid.nl, 2010).

In de Leerplichtwet wordt onderscheid gemaakt tussen geoorloofd en ongeoorloofd

schoolverzuim. Er is sprake van ongeoorloofd schoolverzuim als een leerling zonder toestemming wegblijft van school, bijvoorbeeld regelmatig te laat komt, spijbelt of in schooltijd op vakantie gaat (rijksoverheid.nl, 2010).

Tot geoorloofd schoolverzuim worden gerekend een bezoek aan de huisarts, indien gemeld volgens de afspraak en verzuim in verband met begrafenis, jubileum, bruiloft of sociale omstandigheden, indien aangevraagd volgens de afspraak. Onder geoorloofd verzuim valt ook een vrije dag of vakantie verleend met toestemming van de schooldirecteur in samenspraak met de leerplichtambtenaar (rijksoverheid.nl, 2010).

Een ander onderscheid dat in de Leerplichtwet gemaakt wordt is dat tussen absoluut en relatief schoolverzuim (rijksoverheid.nl, 2010). Absoluut schoolverzuim houdt in dat een leerplichtig kind niet op een school of onderwijsinstelling staat ingeschreven. Er is sprake van relatief schoolverzuim als een leerplichtig kind wel op een school ingeschreven staat, maar niet aanwezig is tijdens les- of praktijktijd. Veelvuldig te laat komen, regelmatig een les overslaan of dagdelen afwezig zijn, wordt gerekend tot relatief schoolverzuim. Relatief schoolverzuim is weer onderverdeeld in signaal en luxe verzuim. Signaal verzuim geeft aan dat het ongeoorloofd afwezig zijn een signaal is van achterliggende problematiek. Luxe verzuim is te definiëren als ongeoorloofde afwezigheid waarbij de leerling buiten de schoolvakanties op vakantie of op familiebezoek gaat, zonder toestemming van de schoolleiding of de leerplichtambtenaar. Het eigen belang van ouders/ verzorgers wordt boven het belang van de school gesteld (rijksoverheid.nl, 2010).

2.5. Beschermende factoren

Beschermende factoren kunnen de kans op schoolverzuim verminderen. In de literatuur worden als beschermende factoren zowel kenmerken op kind niveau als kenmerken van de omgeving genoemd (de Baat, 2009).

Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat beschermende kindfactoren ongeoorloofd schoolverzuim kunnen verkleinen. Belangrijk is dat leerlingen vertrouwen hebben in een succesvolle schoolloopbaan en een concreet toekomstperspectief hebben (Dowrick & Crespo, in de Baat, 2009). Het doorzettingsvermogen van de leerlingen wordt hierdoor gestimuleerd met als gevolg aanwezigheid op school. Goede schoolprestaties en goede sociale vaardigheden kunnen ook bijdragen tot het verkleinen van ongeoorloofd schoolverzuim.

Omgevingsfactoren die beschermend kunnen werken bij ongeoorloofd schoolverzuim zijn gezinskenmerken, leeftijdgenoten en schoolkenmerken (de Baat, 2009).

Wetenschappelijk onderzoek heeft uitgewezen dat betrokkenheid van ouders een positieve invloed heeft op de aanwezigheid van de leerlingen (Jimerson, Egeland, Sroufe, & Carlson, in de Baat, 2009). Dit gebeurt ook als de leerlingen slechte schoolprestaties leveren of als het gezin een lage sociaal-economische status heeft.

(Jimerson, Egeland, Sroufe, & Carlson, in de Baat, 2009). Bij leerlingen die opgroeien in een gezin met een hoge sociaal-economische status, waarin de ouders een stabiele baan hebben en veel waarde hechten aan onderwijs is het risico op ongeoorloofd schoolverzuim klein (Levine et al, in de Baat, 2009). Leeftijdgenoten worden in het voortgezet onderwijs steeds belangrijker. Uit onderzoek blijkt dat leerlingen met vrienden die hun school afmaken dit gedrag kunnen kopiëren (Kearney, in de Baat, 2009). Dit wordt gezien als een beschermende factor. De school kan als instituut belangrijke bescherming bieden voor ongeoorloofd

schoolverzuim. Het is van belang dat het onderwijs aansluit bij de leefwereld van de leerlingen (Scheerens, in de Baat, 2009). Een goede structuur bij het bieden van ondersteuning en een goede registratie van schoolverzuim kunnen leiden tot gemotiveerde leerlingen met als gevolg vermindering van ongeoorloofd schoolverzuim. Bij leerlingen die zich gewaardeerd voelen door de docenten zal het zelfvertrouwen groeien en daarmee hun motivatie om naar school te gaan (Dowrick & Crespo, in de Baat, 2009).

2.6 Maatregelen in het cluster-4 Voortgezet Onderwijs

Cluster 4 scholen zijn actiever in het nemen van maatregelen ten aanzien van ongeoorloofd schoolverzuim dan scholen uit andere clusters (rijksoverheid.nl, 2010). Ten aanzien van de registratie kan gesteld worden dat er bij aanmelding van nieuwe leerlingen goede dossiers worden aangelegd.

Scholen voor cluster- 4 hanteren betere procedures ter verbetering van signalering en registratie van het schoolverzuim. Presentie wordt vaak per uur geregistreerd. Het ongeoorloofd schoolverzuim wordt maandelijks geanalyseerd en alle leraren worden op de hoogte gebracht van alle leerlingen die ongeoorloofd verzuimen. Vaak is een specifieke functionaris belast met de controle van ongeoorloofd schoolverzuim. Leerlingen die afwezig zijn krijgen een formele berisping door de schoolleiding en moeten de gemiste stof inhalen, nablijven, zich voor schooltijd melden of strafwerk maken.

Het aantal uren dat verzuimd is wordt op het rapport vermeld. Leerlingen bij wie er geen verbetering optreedt worden doorverwezen naar hulpverleningsinstanties of opvangprojecten (rijksoverheid.nl, 2010).

Op de meeste cluster 4 scholen is er een Commissie van Begeleiding ingesteld, waarin onder andere zitting hebben een psycholoog of orthopedagoog en een school maatschappelijkwerker. De taak van de Commissie van Begeleiding in relatie tot schoolverzuim is het bewust vergroten van de betrokkenheid van de leerlingen bij de school en daarmee het verminderen van ongeoorloofd schoolverzuim (rijksoverheid.nl, 2010).

Ouders krijgen betere voorlichting over ongeoorloofd schoolverzuim, bijvoorbeeld in de schoolgids en mentoren gaan vaker op huisbezoek. Ook wordt er bij ouders geïnformeerd of zij ongeoorloofd schoolverzuim gedogen.

De betrokkenheid van leerlingen wordt bewust vergroot door middel van bijvoorbeeld een schoolkrant.

Leerlingen worden in school opgevangen bij ziekte van een docent.

De meldingsprocedures naar leerplicht toe zijn verbeterd evenals het contact met de leerplichtambtenaar. De leerplichtambtenaar controleert de meldingen door de schoolleiding bij bureau leerplicht plus en gaat op zoek naar redenen en oorzaken van het ongeoorloofd schoolverzuim. Er wordt vaak eerst met leerlingen gesproken. Als het ongeoorloofd schoolverzuim blijft voortduren worden brieven naar ouders toe gestuurd en volgt een uitnodiging voor een gesprek. Als ouders niet reageren, gaat de leerplichtambtenaar op huisbezoek. Het gevolg hiervan is dat er vaak te veel tijd verstreken is voor er daadwerkelijk tot actie wordt overgegaan (onderwijsachterstanden.nl, 2009).

2.7 Interventies die bestaand schoolverzuim kunnen verminderen

In de strijd tegen ongeoorloofd schoolverzuim is een preventieve aanpak van groot belang. Er kan hierbij ingezet worden op het niveau van de school en de gemeenschap, op het niveau van de leerling en op het niveau van de klas en de docent (de Baat, 2009). Bij het inzetten van interventies om bestaand schoolverzuim te verminderen is de eerste stap leerlingen aan te spreken op hun verantwoordelijkheid (Van Bunk, Elderman, Persoon & Putten, in de Baat, 2009).

2.7.1 Interventies op school- en gemeenschapsniveau

Scholieren zijn niet alleen deel van een school maar ook van een maatschappij. Onderwijs is van groot belang voor het verwerven van een plaats in de maatschappij. Ongeoorloofd schoolverzuim is behalve een probleem op school ook een algemeen maatschappelijk probleem. Het maatschappelijk werk en de jeugdzorg zijn belangrijke partners bij het tegengaan van ongeoorloofd schoolverzuim (Smink & Reimer, in de Baat, 2009).

In de strijd tegen ongeoorloofd schoolverzuim is het van essentieel belang strategieën op verschillende niveaus in te zetten. Amerikaans effecten onderzoek heeft uitgewezen dat scholen die hun organisatie en het klassenmanagement vernieuwen, grote vooruitgang zien als het gaat om het voorkomen van ongeoorloofd schoolverzuim (Junger-Tas, in de Baat, 2009). Hierbij worden duidelijke regels gehanteerd met normen en verwachtingen voor gewenst gedrag van de leerlingen met een aangepast straf- en beloningssysteem.

Het schoolvernieuwingprogramma Micro Society Program heeft in de Verenigde Staten van Amerika tot positieve resultaten geleid. Op meer dan tweehonderdenveertig scholen in veertig staten wordt door leerlingen, binnen de eigen school, een miniatuurversie van de echte “wereld” gecreëerd. In deze vernieuwde schoolstructuur heeft elke leerling een eigen rol. De reguliere lessen worden in de ochtend gevolgd en in de middag kunnen de leerlingen wat zij geleerd hebben in de praktijk toepassen. Dit programma is onder andere ontwikkeld om aanwezigheid op school te stimuleren (Cherniss & Barth, in de Baat, 2009). Een voorbeeld van ontwikkeling in de schoolorganisatie in Nederland is het combineren van theorie en praktijklessen in het Voortgezet Middelbaar Beroeps Onderwijs (Steege & Webbink, in de Baat, 2009)

Het creëren van een veilige leefomgeving kan een positieve invloed hebben op het sociale gedrag en de persoonlijke vaardigheden van leerlingen. Als zij zich verbonden voelen met de school door een netwerk van relaties met medescholieren, docenten of een vertrouwenspersoon voelen zich thuis in de school. Dit kan ongeoorloofd schoolverzuim voorkomen (Stegelin & Bailey, in de Baat, 2009).

De combinatie school en zorg is één van de meest rendabele interventies om ongeoorloofd schoolverzuim tegen te gaan (Gullat & Demoine, in de Baat, 2009). Deze combinatie zorgt ervoor dat de leerlingen die aandacht krijgen die zij nodig hebben (In 't Veld, in de Baat, 2009). Een voorbeeld van samenwerking tussen school en zorg in Nederland is het Zorg- en Adviesteam (ZAT). Deze zijn interdisciplinaire teams waarin professionals uit het (speciaal) onderwijs, de leerplecht, het maatschappelijk werk, de wijkagent, de jeugdzorg en de gezondheidszorg zitting hebben. ZAT teams ondersteunen scholen, gezinnen, kinderen en jeugdigen bij wie het vermoeden bestaat dat zij emotionele, gedrag -, ontwikkeling - en/of schoolleerproblemen hebben.

Er bestaan in Nederland nog geen erkende interventies met als hoofddoel schoolverzuim te voorkomen of terug te dringen. De gebruikte interventies zijn gericht op succes- en faalfactoren waarvan wordt aangenomen dat ze samenhangen met schoolverzuim (De Baat, 2009). Een beperkt aantal onderzoeken naar de effectiviteit van interventies in Nederland heeft nog niet voldoende kennis opgeleverd. Dit komt doordat de aanpak van schoolverzuim te veel in brokstukken plaatsvindt en onsamenhangend van karakter is. Initiatieven hebben een tijdelijk karakter en worden niet voldoende geëvalueerd (rijksoverheid, 2010).

2.7.2 Preventieve interventies gericht op de leerling

Leerlingen zijn mondiger geworden en om resultaat te bereiken is het van belang hen bij veranderingen te betrekken. Als zij het idee hebben gehoord te worden kan dat vermindering van ongeoorloofd verzuim tot gevolg hebben (Van Wijk, in de Baat, 2009).

Om de aanwezigheid van leerlingen die veel verzuimen te stimuleren, zijn veel scholen op zoek naar effectieve interventies. In de Verenigde Staten van Amerika hebben mentorinterventies, ‘service- learning’, interventies met positieve beloningen en cognitieve gedragstherapie gericht op de leerling op alle schoolniveaus hun nut bewezen (Smink & Webbink, in de Baat, 2009). Op basis van Amerikaans effecten onderzoek wordt geconcludeerd dat mentorinterventies, mits die goed gestructureerd zijn, bij voortdurende begeleiding positief werken ter voorkoming van schoolverzuim (Junger-Tas, in de Baat, 2009). De leerling wordt door een mentor ondersteund bij studie, beroepskeuze en het sociale welbevinden. De begeleiding vindt plaats buiten de lessen om en de mentor kan zowel een docent als een medeleerling zijn. De mentor is hierbij zowel rolmodel als coach. Bij de begeleiding worden praktische ervaringen uitgewisseld en feedback gegeven.

Zowel in Nederland als in de Verenigde Staten van Amerika is het mentorprogramma ‘Big Brothers/ Big Sisters’ (BBBS) een succes geweest. In het BBBS programma werken vrijwilligers met jongeren van zes tot en met achttien jaar die in risicosituaties verkeren. De jongeren worden aan een volwassen mentor gekoppeld, die activiteiten met hen onderneemt. Het doel hiervan is vergroten van de zelfredzaamheid waardoor het functioneren in de maatschappij beter kan verlopen. De volwassene is het rolmodel, heeft een ondersteunende rol en stelt zich als vriend op (bbbs.org, 2009). Amerikaans onderzoek heeft aangetoond dat het ongeoorloofd schoolverzuim verminderde bij jongeren die aan het BBBS programma meededen (Steeg & Webbink in de Baat, 2009). Er bestaan in Nederland ongeveer vijfentwintig mentorprogramma’s met medeleerlingen, studenten of volwassenen als mentor. Verwacht wordt dat deze programma’s kunnen bijdragen aan vermindering van ongeoorloofd schoolverzuim. Er is echter tot nu toe weinig onderzoek gedaan naar de effecten van mentorinterventies in Nederland (Crul & Kraal, in de Baat, 2009). ‘Service- learning’ is een Amerikaans onderwijs- en leer methode waarbij er wordt gewerkt aan de persoonlijke en de sociale groei, carrière ontwikkeling en maatschappelijke verantwoordelijkheid van de leerlingen. Hierbij worden vaardigheden bij de leerling ontwikkeld die ten dienste staan van de lokale gemeenschap. ‘Service- learning’ helpt leerlingen een toekomstvisie te ontwikkelen (servicelearning.org, 2009). Bovendien heeft ‘service learning’ positieve effecten op de aanwezigheid van de leerling op school en op hun schoolprestaties (Shumer & Duckenfield, in de Baat, 2009). ‘Service- learning’ is te vergelijken met de maatschappelijke stages die leerlingen in het voortgezet onderwijs in Nederland

lopen. Bij maatschappelijke stages is het doel dat alle jongeren kennis maken met de samenleving en er een onbetaalde bijdrage aan leveren. Eén van de functies van maatschappelijke stages zou kunnen zijn dat leerlingen een toekomstvisie opbouwen, wat ongeoorloofd schoolverzuim zou kunnen verminderen (Shumer & Duckenfield, in de Baat, 2009). Maatschappelijke stages zullen in 2011 als vast onderdeel in elk schoolprogramma op Nederlandse scholen worden opgenomen. Succesvolle interventies zijn die waarbij jongeren op hun eigen belang worden aangesproken. Beloningen als financiële hulp of extra training en begeleiding kunnen positieve resultaten hebben. Leerlingen kunnen gestimuleerd worden om vaak op school aanwezig te zijn en hun opleiding af te maken (Junger-Tas, in de Baat, 2009). Positieve resultaten zijn in Engeland behaald met het programma ‘Education Maintenance Allowance’: onderwijs en leren. Dit programma is ook bekend onder de naam Onderwijsraad alimentatie en biedt financiële steun aan gezinnen met lage inkomens zodat hun kinderen onderwijs kunnen blijven volgen. Kinderen tussen zestien en achttien jaar krijgen een wekelijkse toelage als ze na de leerplichtige periode doorgingen met het volgen van onderwijs. Bij het behalen van een diploma krijgen zij een bonus met als gevolg een hogere participatie in het onderwijs (Steege & Webbink, in de Baat, 2009).

In de Verenigde Staten van Amerika is het interventie programma ‘Quantum Opportunities Program’ erg succesvol. Hierbij wordt in de school en daarbuiten intensieve hulp geboden aan achterstandsjongeren. Zij krijgen langdurige hulp onder andere bij het maken van huiswerk. Daarnaast krijgen zij als financiële prikkel en bij verdere studie een beurs. De begeleiding duurt gedurende de gehele highschool periode. Na twee jaren werden de eerste verschillen in ongeoorloofd schoolverzuim geconstateerd (Junger-Tas, in de Baat, 2009). Gezien de goede mogelijkheden wat studiefinanciering betreft in Nederland, is het nog de vraag of het beloningssysteem hier zal werken

2.7.3 Preventieve interventies gericht op de klas en de docent.

Eén van de belangrijkste redenen waarom leerlingen aanwezig zijn op school is een uitdagende leeromgeving in de klas. Interventies waarbij rekening gehouden wordt met de verschillende leerstijlen van leerlingen en die de vaardigheden van de docent vergroten kunnen ongeoorloofd schoolverzuim verminderen. Klassenmanagement, actief leren en individuele instructie zijn klas- en docentgerichte interventies die kunnen bijdragen aan het voorkomen van ongeoorloofd schoolverzuim (Smink & Reimer in de Baat, 2009). Een voorbeeld van een interventie die zowel in het klassenmanagement als in de taakgerichtheid van leerlingen verbeteringen aanbrengt is ‘Taakspel’, de Nederlandse bewerking van het Noord Amerikaanse ‘Good Behavior Game’. Daarnaast vergroot ‘Taakspel’ gewenst gedrag en draagt het bij tot een positiever onderwijsklimaat (Van der Sar, in de Baat, 2009).

Bij actief leren worden leerlingen betrokken bij les- en leerstrategieën. Het aanbieden van verschillende manieren van leren kan leiden tot nieuwe en creatieve manieren om problemen op te lossen en succes te bereiken (Pauley, Bradley & Pauley, in de Baat, 2009). Een voorbeeld van actief leren is het ‘High/ Scope’ programma in de Verenigde Staten. Hierbij delen docenten hun verantwoordelijkheid met studenten in de leeftijd van veertien tot en met zeventien jaar. Het uitgangspunt, bij voorop gestelde leerdoelen zoals zinvolle keuzes maken, actief leren, geplande evaluaties, collectief leren en het ontwikkelen van leiderschap is het delen van verantwoordelijkheid. Individuele instructie houdt in dat leerlingen de mogelijkheid

wordt geboden flexibel om te gaan met verschillende leer- en motivatie strategieën (Switzer, in de Baat, 2009). Uitgangspunten hierbij zijn de unieke interesses en manieren van leren van leerlingen. Onderzoek heeft aangetoond dat ongeoorloofd schoolverzuim op scholen waar een individuele leeromgeving gecreëerd wordt, klein is (Railsback, in de Baat, 2009).

2.8 Inclusief onderwijs

2.8.1 Inleiding

Het doel van inclusief onderwijs is om binnen één school, de directe leeromgeving van de leerlingen, samen met ouders, volwassenen en leerlingen onderwijs aan te bieden dat voorziet in de behoefte van alle kinderen met of zonder beperkingen. Dit houdt in dat er binnen de school een leeromgeving gecreëerd wordt die aan alle leerlingen zowel op cognitief als sociaal gebied optimale en excellente leerervaringen aanbiedt (den Otter, 2010)

De grondgedachte van inclusief onderwijs is dat iedereen, volwassenen en leerlingen, welkom is. Volwassenen en leerlingen worden gezien als mensen met eigen waarden en verschillende behoeften. Iedereen leeft samen binnen de school, de kleine samenleving. Dit alles om bij te dragen aan een inclusieve leer- en leefgemeenschap in de directe omgeving, waar iedereen elkaar steunt vanuit wederzijds respect om optimaal tot ontplooiing te kunnen komen (den Otter, 2010)

2.8.2 De relatie tussen mijn onderzoeksvraag en inclusief onderwijs

Ofschoon mijn onderzoek zich richt op ongeoorloofd schoolverzuim in mijn eigen praktijk, ben ik van mening dat de resultaten toepasbaar zijn in iedere onderwijsvorm. Mijn leerlingen volgen sinds begin februari 2010 elke woensdag les op MBO niveau-1 op een ROC. In het MBO onderwijs wordt ernaar gestreefd, studenten te helpen hun doelen te bereiken. Dit wordt gedaan door middel van scholing en werk. Aan een ieder wordt de mogelijkheid geboden op een passend niveau te kunnen functioneren (rijksoverheid.nl, 2010). Deze missie en visie gedachte is terug te vinden in de grondgedachte van het inclusief onderwijs, namelijk onderwijs aanbieden aan alle kinderen met of zonder beperkingen Er wordt een leeromgeving gecreëerd waarbinnen mijn leerlingen zowel op cognitief en sociaal gebied positieve leerervaringen opdoen.

Mijn leerlingen krijgen les van een docent van het ROC en van docenten uit het speciaal onderwijs. Zij worden op stage begeleid door een docent uit het speciaal onderwijs en zullen extra begeleid worden door een stagebegeleider van het ROC. Dit houdt in dat mijn leerlingen naar een “gewone”school gaan, waarbij gebruik wordt gemaakt van de middelen van het speciaal onderwijs.

Belangrijk is ook dat het onderwijs op het ROC competentie gericht is. Dat wil zeggen dat de leerlingen naast de reguliere kennis en vaardigheden die zij opdoen ook leren communiceren en samenwerken (rijksoverheid.nl, 2010). Verschillende opdrachten moeten samen gemaakt worden waarbij leerlingen elkaar steunen en met wederzijds respect tot een optimaal resultaat komen.

Op tijd op school komen is een belangrijke voorwaarde om te kunnen deelnemen aan de lessen op het ROC. De leerlingen moeten zich aan het begin van de lessen

via een inlogstelsel aanmelden. De succeservaringen die zij op hun eigen school opgedaan hebben met betrekking tot op tijd op school komen zetten zich voort op het ROC.

Ik mag dus stellen dat wij, ofschoon de leerlingen geen les krijgen op een ROC in hun eigen leefomgeving, al bezig zijn het onderwijs meer inclusief te maken. Wij zorgen ervoor dat de leerlingen onderwijs en zorg op maat krijgen die zij nodig hebben binnen de muren van een reguliere school.

2.9 Terugblik op hoofdstuk 2

In dit hoofdstuk is het cluster 4 onderwijs in het algemeen beschreven, de leerplicht en het ongeoorloofd schoolverzuim. Interventies die bestaand schoolverzuim kunnen verminderen, de beschermende factoren op kind en omgevingsniveau en de maatregelen die genomen worden ten aanzien van ongeoorloofd schoolverzuim zijn aan bod gekomen. Vervolgens zijn interventies gericht op school- en gemeenschapsniveau, op de leerling en op de klas en de docent beschreven. Er is gebruik gemaakt van onderzoeken in Nederland, de Verenigde Staten van Amerika en Engeland. Als laatste onderdeel is de relatie gelegd tussen de onderzoeksvraag en inclusief onderwijs.

In hoofdstuk 3 zal de methode van onderzoek beschreven worden. Het type onderzoek, de onderzoeksgroepen en -instrumenten zullen besproken worden. Belangrijkste vraag bij het onderzoek is waarom de leerlingen nu wel op tijd komen. Er zal geprobeerd worden de uitkomsten van het onderzoek te koppelen aan de theorie en de gegevens uit de leerlingendossiers in de hoop achter mogelijkheden te komen die in de toekomst ingezet kunnen worden om ongeoorloofd schoolverzuim te reduceren.

Hoofdstuk 3   Onderzoeksmethodologie

3.1   Inleiding

In dit hoofdstuk zal uitgelegd worden hoe het onderzoek zal plaatsvinden om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag en de deelvragen die in hoofdstuk 2 zijn beschreven. Hierbij zullen het type onderzoek en de kenmerken hiervan, de onderzoeksgroepen en -instrumenten aan bod komen. Tot slot zullen de ethische aspecten van het onderzoek, de betrouwbaarheid en de validiteit en het verzamelen van data besproken worden.

3.2   Type onderzoek

Het onderzoek zal interpretatief van aard zijn. Bij interpretatief onderzoek is de betekenis van wat waargenomen wordt uitgangspunt voor de betrokkenen en niet datgene wat waargenomen wordt. De onderzoeker probeert het waarneembare gedrag te begrijpen en moet ervan uitgaan dat het gedrag van mensen bepaald wordt door de betekenis en de regels die zij van belang achten voor hun situatie. Vraag hierbij is welke regels al dan niet bewust tot hun handelen hebben geleid (Harinck, 2009). Interpretatief onderzoek wordt uitgevoerd in de natuurlijke omgeving van de ondervraagden, omdat het gaat om hun handelen in hun eigen omgeving. Daarbij wordt geprobeerd te ontdekken wat de betekenis en de geldigheid van die regels zijn die in die specifieke situatie een rol spelen (Harinck, 2009). Interpretatief onderzoek maakt gebruik van meerdere bronnen en methoden en levert vooral ongestructureerde kwalitatieve gegevens op. Kwalitatieve gegevens kunnen naar aanleiding van observaties, open vragen en interviews in de natuurlijke situatie verkregen worden en zijn ongestructureerd (Harinck, 2009).

Dit onderzoek richt zich op een waarneembaar veranderd proces namelijk dat de leerlingen nu op tijd op school komen.

Specifiek gericht op dit onderzoek betekent dit dat er gezocht zal worden naar oorzaken en motieven waarom de leerlingen nu op tijd op school komen en wat zij denken nodig te hebben om dit vol te houden. De gegevens zullen door middel van de kwalitatieve methode aan de hand van een vragenlijst en diepte-interviews, telefonische interviews en een face-to-face interview verzameld worden.

3.3   Onderzoeksgroep en –instrumenten

De gegevens van dit onderzoek zullen, gelet op de triangulatie, verkregen worden via de volgende onderzoeksgroepen: vijf leerlingen, vijf ouders en de teamcoördinator. De leerlingen vormen de belangrijkste onderzoeksgroep, omdat zij precies kunnen aangeven waardoor het ongeoorloofd schoolverzuim zo drastisch verminderd is en wat zij nodig hebben om dit gedrag vast te houden. Als onderzoeksinstrument zullen de leerlingen elk een vragenlijst met drie open vragen aangeboden krijgen (zie bijlage 1). Alle vragen zullen betrekking hebben op motieven, redenen en meningen van de leerlingen. De vragenlijsten zullen op een donderdag om 10:00 uur tijdens een ICT-les aangeboden worden en zullen op de computer ingevuld worden. Deze onderzoeksgroep zal 30 minuten de tijd krijgen om de vragenlijst in te vullen. De

verkregen gegevens zullen verwerkt worden en daarna zal er een diepte-interview van iedere leerling afgenomen worden. Een diepte-interview is een intensief gesprek tussen onderzoeker en geïnterviewde, waarbij gebruik gemaakt wordt van een gespreksleidraad (Homma, 2010). Aan de hand van de verwerkte gegevens zal geprobeerd worden een completer beeld van individuele opvattingen, motieven en overwegingen van de leerlingen te krijgen (Homma 2010). Het diepte-interview zal 15- 30 minuten duren en zal op een donderdag in de eigen klassensituatie afgenomen worden

Er is in de periode toen de leerlingen ongeoorloofd verzuimden regelmatig contact met de ouders geweest over hoe ervoor te zorgen dat hun kinderen op tijd op school kwamen. De ouders zullen bij dit onderzoek betrokken worden om erachter te komen welke interventies volgens hen effect hebben gehad zodat de leerlingen nu op tijd op school komen en wat zij nodig hebben om dit gedrag vol te houden. De ouders zullen eenmalig telefonisch geïnterviewd worden en er zullen 3 open semigestructureerde vragen gesteld worden (zie bijlage 2). De geplande tijd is 30 minuten per gesprek. De teamcoördinator zal face to face geïnterviewd worden met als doel informatie te verkrijgen over de interventies die er schoolbreed gepleegd worden om ongeoorloofd schoolverzuim te verminderen en wat de gevolgen van die interventies zijn. Ook zal er gevraagd worden wat er in de toekomst gedaan zal worden om het ongeoorloofd schoolverzuim te verminderen. Er zullen vijf open semigestructureerde vragen gesteld worden (zie bijlage 3). De geplande tijd voor het eenmalige interview is 45 minuten. Bij een face to face interview stelt de interviewer de vragen waarbij de antwoorden direct worden genoteerd (Homma 2010).

De vragen die aan de ouders en de teamcoördinator gesteld zullen in logische volgorde gesteld worden. Tijdens het interviewen zal de onderzoeker regelmatig de antwoorden samenvatten. Dit om hoofd- en bijzaken te scheiden. Bij semigestructureerde interviews staat het onderwerp vast en er worden daar een aantal hoofdvragen over gesteld (Harinck, 2009). Een groot voordeel van open vragen is dat er voldoende informatie verkregen kan worden. De interviewer mag voor een beter verloop van het interview de volgorde in beperkte mate veranderen en mag bepalen of doorvragen wel of niet nodig is. De interviewer is behalve vragensteller ook regisseur en gastheer (Harinck, 2009). De vragen worden bij voorkeur gesteld in de voorgeschreven volgorde en aangegeven formulering. Als regisseur houdt de vragensteller zich met de grote lijnen bezig en bepaalt de uiteindelijke koers, van begin tot eind. De houding van de gastheer is bepalend voor het resultaat van het interview. Hij dient zich respectvol naar de geïnterviewde te gedragen. Als het interview afgelopen is, geeft de gastheer dat aan en bedankt de geïnterviewden voor de informatie. Belangrijk is dat de geïnterviewden de gelegenheid krijgen om, indien nodig, aan het eind van het interview nog iets te zeggen. En als laatste moet de gastheer nagaan of alle informatie goed is genoteerd. Vanwege privacy redenen zullen de interviews niet opgenomen worden. De verslagen van de interviews en de vragenlijsten zullen aan de betrokkenen voorgelegd worden ter validering. Zij kunnen dan aangeven of zij het met de tekst eens zijn en waar nodig wijzigen. Alle gegevens zullen anoniem verwerkt worden.

Tabel 1: Gegevens overzicht

Concepten en variabelen	Wat?	Wie?	Hoe?
Wat heeft mijn leerlingen geholpen zodat zij op tijd op school komen?	1. Welke interventies door de juffrouw gepleegd hebben volgens de leerlingen effect gehad waardoor zij op tijd op school komen?	Leerlingen en ouders	Vragenlijst, diepte interviews en telefonisch interview
	2. Welke interventies zouden door de school gepleegd moeten worden zodat de leerlingen op tijd komen?	Leerlingen, ouders en teamcoördinator	Vragenlijst, diepte interviews en telefonisch interview en één op één interview
	3. Welke interventies kunnen de leerlingen helpen om op tijd op school te blijven komen?	Leerlingen en ouders.	Vragenlijst, diepte interviews en telefonisch interview
	4. Welke interventies waren volgens ouders effectief?	ouders	Telefonisch interview

In bovenstaand overzicht is onder de kop concepten en variabelen te lezen wat de onderzoeksvraag is. Onder het kopje “wat?” staan de deelvragen, onder het kopje: “wie?” de onderzoeksgroepen per deelvraag en onder het kopje “hoe” de onderzoeksinstrumenten.

3.4 Data verwerkingsmethode

De verkregen gegevens van de leerlingen en hun ouders zullen per vraag in tabellen verwerkt worden. Hierbij zullen de antwoorden op thema’s geordend worden. Op deze manier kunnen de gegevens geordend en gestructureerd worden weergegeven. Van de gegevens van het interview met de teamcoördinator zal een verslag worden gemaakt.

3.5 De ethische aspecten gekoppeld aan het onderzoek

Voorafgaand aan het onderzoek zal aan de schoolleiding om toestemming gevraagd worden dit te mogen uitvoeren (zie bijlage 4). Er is al eerder aan de leerlingen gevraagd of zij willen mee helpen te onderzoeken waarom zij nu op tijd komen. Aan ouders is op een ouderavond uitgelegd waar dit onderzoek voor dient. Daarna is aan de ouders schriftelijk om toestemming gevraagd hun kind hieraan te laten deelnemen (zie bijlage 5) en of zij zelf telefonisch enkele vragen zouden willen beantwoorden. De verkregen onderzoeksgegevens zullen volledig anoniem en vertrouwelijk verwerkt worden. Er zal geen valse voorstelling van zaken gegeven worden en de onderzoeksgroepen zullen in de gelegenheid gesteld worden de kladversie van de gegevens te verifiëren. Verder zullen alle bronnen duidelijk vermeld worden.

3.6 Validiteit

Met validiteit wordt bedoeld of de meetinstrumenten datgene meten wat gemeten moet worden (Harinck, 2009). Met de onderzoeksmethode die ingezet zal worden zal zeker antwoord gevonden kunnen worden op de onderzoeksvraag en de deelvragen. Omdat dit onderzoek gaat over motieven, redenen, meningen en standpunten van

verschillende belanghebbenden is het gebruik van meerdere gegevensbronnen erg belangrijk (Harinck, 2009). Gelet op de triangulatie zullen de informanten bestaan uit vijf leerlingen, vijf ouders en de teamcoördinator en als informatiebronnen zal gebruik gemaakt worden van een vragenlijst, diepte- en telefonische interviews en een face to face interview. Hierdoor zal geprobeerd worden duidelijke antwoorden te verkrijgen op de onderzoeksvraag en de deelvragen.

3.7 Betrouwbaarheid

Bij betrouwbaarheid moet rekening gehouden worden met herhaalbaarheid en de nauwkeurigheid van de meting. Belangrijke vraag hierbij is of de meting bij herhaling dezelfde gegevens zal opleveren en of die nauwkeurig genoeg is (Harinck, 2009). Ofschoon de totale onderzoeksgroep klein is kan gesteld worden dat er zo nauwkeurig mogelijk gemeten zal worden om betrouwbare resultaten te verkrijgen over deze onderzoeksgroep.

3.8 Terugblik op hoofdstuk 3

In dit hoofdstuk is de methode van onderzoek beschreven. De onderzoeksstrategie, de onderzoeksmiddelen en –instrumenten zijn eveneens besproken. Vervolgens is in gegaan op het ethische aspect, de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek. Tot slot is kort uitgelegd hoe de data verzameld zullen worden. In hoofdstuk 4 zullen de uitkomsten van het onderzoek beschreven worden en per vraag een korte analyse gegeven worden

Hoofdstuk 4 Data presentatie

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de verzamelde gegevens van het onderzoek anoniem gepresenteerd worden. Zoals in hoofdstuk 3 is vermeld is aan de leidinggevende van de school waar het onderzoek heeft plaatsgevonden en aan de ouders van de leerlingen om toestemming gevraagd dit onderzoek te mogen uitvoeren. Zowel de leidinggevende als de ouders hebben positief gereageerd.

Het concrete praktijkonderzoek is in vier delen uitgevoerd. Het eerste deel bestond uit een vragenlijst bestaande uit drie vragen die door vijf leerlingen zijn beantwoord. Daarna werd er diepte-interviews bij de leerlingen afgenomen. Het derde deel bestond uit een face to face interview met de teamcoördinator en deel vier uit een interview met de ouders van de leerlingen. Het interview met de teamcoördinator zal worden uitgeschreven.

4.2 Dataverwerking gegevens leerlingen en ouders

4.2.1 Inleiding

De verkregen kwalitatieve gegevens van de leerlingen en hun ouders zullen verwerkt, gekoppeld en gerangschikt worden. Na elke tabel volgt een korte analyse.

Tabel 2: leerling A gekoppeld aan moeder A

Leerling A	Moeder leerling A
<p>Vraag 1: Je bent de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kun jij vertellen hoe dat gekomen is? <i>Ik heb meer verantwoordelijkheid genomen omdat ik een diploma wil behalen. De gesprekken met juffrouw en mijn moeder over op tijd naar school en op stage gaan. Mijn moeder stuurde mij 's avonds naar bed.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens jou doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>Inschakelen van de leerplicht ambtenaar 2 maal per week op verschillende dagen van 08: 30 uur t/m. 09: 30 uur.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heb jij nodig om op tijd op school te blijven komen en wie zou jou daarbij kunnen helpen? <i>Mijn moeder die 's avonds moet blijven zeggen dat ik naar bed moet omdat ik morgen weer naar school moet. Een juffrouw die aardig en rechtvaardig is.</i></p>	<p>Vraag 1: Uw kind is de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kunt u vertellen hoe dat gekomen is? <i>Eigen verantwoordelijkheid na veel gesprekken omdat hij graag een diploma en een goede toekomst wil.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens u doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>Kinderen een toekomst bieden. Leerlingen hebben een docent nodig die het beste uit ze kan halen: veel praten, geduld en begrip.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heeft uw kind nodig om op tijd op school te blijven komen? <i>Mijn kind heeft veel liefde van mij nodig. Docenten en ouders moeten hem motiveren, stimuleren en complimenten maken.</i></p>

Tabel 2 laat zien dat zowel de leerling als zijn moeder zeggen dat leerling op tijd op school is gekomen omdat hij verantwoordelijkheid heeft genomen als gevolg van gesprekken met moeder en de juffrouw omdat hij een diploma wil behalen. De leerling geeft verder aan dat feit dat hij door moeder naar bed werd gestuurd hem ook heeft geholpen.

Naar mening van de leerling zou de leerplichtambtenaar op twee verschillende dagen per week tussen 08: 30 uur en 09: 30 uur op school aanwezig moeten zijn. Volgens moeder moet de school leerlingen een toekomst bieden en hebben zij een docent nodig die het beste uit hen kan halen.

De leerling geeft ook aan dat hij zijn moeder nodig heeft om op tijd op school te blijven gaan en een aardige en rechtvaardige juffrouw.

Moeder zegt dat haar kind haar liefde nodig heeft en docenten en ouders die hem motiveren, stimuleren en complimenten maken.

Tabel 3: leerling B gekoppeld aan moeder B

Leerling B	Moeder leerling B
<p>Vraag 1: Je bent de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kun jij vertellen hoe dat gekomen is? <i>Ik wilde het graag een keertje goed doen. Het is voor ik bij juffrouw Violette in de klas kwam vaak fout gegaan en dat wil ik nu niet meer. Ik moet mij meer inzetten en ook echt mijn best doen. Dat motiveert mij meer. Omdat ik met deze studie iets kan bereiken ben ik bereid mijn best te doen.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens jou doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>Docenten moeten dreigen met uit de klas zetten. Docenten moeten kinderen laten inzien dat het heel normaal is om op tijd te komen.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heb jij nodig om op tijd op school te blijven komen en wie zou jou daarbij kunnen helpen? <i>Ik heb motivatie nodig en het idee dat ik iets met mijn studie bereik. Mijn moeder moet me elke ochtend wakker maken en af en toe een lift van mijn vader naar de bus of de trein. Ik heb ook steun aan mijn vriendin.</i></p>	<p>Vraag 1: Uw kind is de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kunt u vertellen hoe dat gekomen is? <i>Ik weet dat eigenlijk niet precies. De vele gesprekken thuis en op school hebben tot inzicht geleid.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens u doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>De school moet kinderen een toekomst bieden en er moet rust zijn op school. De leerlingen moeten positief benaderd worden.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heeft uw kind nodig om op tijd op school te blijven komen? <i>Mijn kind moet door ons gestimuleerd worden. Zij moet te horen krijgen dat zij het kan en dat er een toekomst is. De juffrouw moet veel met haar praten en haar stimuleren en motiveren.</i></p>

In tabel 3 is te lezen dat de leerling het nu graag een keertje goed wil doen omdat het vroeger vaak fout gegaan op school. De leerling wordt gemotiveerd omdat zij een grotere inzet moet plegen. In tegenstelling tot de leerling kan moeder niet precies aangeven wat haar kind geholpen heeft. Zij geeft wel aan dat gesprekken thuis en op school haar kind wel hebben geholpen op tijd op school te komen.

De leerling geeft ook aan dat als leerlingen te laat op school komen docenten moeten dreigen hen uit de klas te zetten. Docenten moeten leerlingen laten inzien dat op tijd komen normaal is. Moeder geeft aan dat de school leerlingen een toekomst en rust moet bieden en ze positief moet benaderen. Verder zeggen zowel de leerling als haar moeder dat zij gestimuleerd en gemotiveerd moet worden. De leerling zegt verder steun nodig te hebben van haar ouders en haar vriendin. Moeder geeft verder aan dat de juffrouw veel met haar kind over school moet praten.

Tabel 4: leerling C gekoppeld aan moeder C

Leerling C	Moeder leerling C
<p>Vraag 1: Je bent de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kun jij vertellen hoe dat gekomen is? <i>Gesprekken met mijn moeder en mijn juffrouw. Mijn moeder stuurt mij 's avonds naar bed en maakt me vaak wakker.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens jou doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>De school moet een beetje leuker worden wat tot gevolg zou hebben dat kinderen met plezier naar school gaan en ook op tijd op school komen. Docenten die leerlingen begrijpen zouden ook kunnen helpen.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heb jij nodig om op tijd op school te blijven komen en wie zou jou daarbij kunnen helpen? <i>Mijn moeder om vroeg te kunnen opstaan.</i></p>	<p>Vraag 1: Uw kind is de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kunt u vertellen hoe dat gekomen is? <i>Hij heeft door de vele gesprekken op een gegeven moment ingezien dat hij het echt zelf moet doen.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens u doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>Docenten moeten veel blijven praten en uitleggen dat op tijd komen moet. Verder zijn regels erg belangrijk.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heeft uw kind nodig om op tijd op school te blijven komen? <i>Duidelijkheid in regels en indien nodig straffen en beloningen. De school moet stimuleren en motiveren.</i></p>

Tabel 4 laat zien dat zowel de leerling als zijn moeder zeggen dat de gesprekken met zijn moeder en de juffrouw hem hebben geholpen. De leerling geeft verder aan dat het hem helpt als zijn moeder hem 's avonds naar bed toe stuurt en 's ochtends wekt. Naar de mening van de leerling zou de school leuker en de docenten begripvoller moeten zijn. Volgens moeder moeten docenten veel blijven praten over het belang van op tijd op school komen.

De leerling geeft ook aan dat hij zijn moeder nodig heeft om vroeg te kunnen opstaan. Moeder zegt dat de school behalve duidelijkheid in regels met straffen en beloningen ook moet stimuleren en motiveren.

Tabel 5: leerling D gekoppeld aan moeder D

Leerling D	Moeder leerling D
<p>Vraag 1: Je bent de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kun jij vertellen hoe dat gekomen is? <i>Ik ben gestimuleerd door de gesprekken met mijn moeder en mijn juffrouw over op tijd naar bed gaan en op tijd op school komen. Ik ben nu veel gemotiveerder, heb een wekker gekocht en ben niet meer verslaafd aan de televisie en de computer. Mijn moeder heeft mij vaak beloofd als ik op tijd naar school ging.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens jou doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>Met de leerlingen in gesprek gaan.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heb jij nodig om op tijd op school te blijven komen en wie zou jou daarbij kunnen helpen? <i>Een goede wekker. Een juffrouw die veel met de leerlingen praat over het belang van naar school gaan. En op tijd op school moeten komen.</i></p>	<p>Vraag 1: Uw kind is de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kunt u vertellen hoe dat gekomen is? <i>Wij hebben veel moeten praten.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens u doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>Kinderen stimuleren en veel met hen praten.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heeft uw kind nodig om op tijd op school te blijven komen? <i>Regels en structuur thuis en op school. Hij moet serieuzer worden en vooral vroeg naar bed gaan. De school moet stimuleren en motiveren door middel van gesprekken.</i></p>

In tabel 5 is te lezen dat zowel de leerling als zijn moeder zeggen dat hij is gestimuleerd en gemotiveerd is door gesprekken met moeder en de juffrouw. Beloningen van moeder hebben volgens de leerling ook een positief resultaat gehad. De leerling en moeder geven ook aan dat gesprekken op school belangrijk zijn.

Moeder zegt verder dat de school kinderen moet stimuleren.

Verder geeft de leerling aan een goede wekker nodig te hebben en een juffrouw die steeds blijft uitleggen dat op tijd op school komen belangrijk is. Volgens moeder heeft haar kind regels en structuur nodig en hij moet verder serieuzer worden en op tijd naar bed gaan. De school moet hem door middel van gesprekken stimuleren en motiveren.

Tabel 6: leerling E gekoppeld aan moeder E

Leerling E	Moeder leerling E
<p>Vraag 1: Je bent de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kun jij vertellen hoe dat gekomen is? <i>Mijn ouders door veel met mij te praten over op tijd komen en mijn moeder zorgt er voor dat ik uit mijn bed kom. Mijn wekker helpt mij ook. Onze juffrouw die duidelijke afspraken met ons maakt. Ik ben nu gemotiveerder, neem meer rust en ben niet meer zo vaak moe. Omdat ik nu vaker op tijd kom is mijn juffrouw nu ook niet meer zo vaak boos op mij. De sfeer in de klas is nu veel gezelliger omdat wij vaker op tijd komen.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens jou doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>Docenten moeten kunnen motiveren en duidelijke afspraken met leerlingen maken, zoals uitleggen wat er zal gebeuren als je toch te laat blijft komen.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heb jij nodig om op tijd op school te blijven komen en wie zou jou daarbij kunnen helpen? <i>Ik denk dat ik er nu zelf voor kan zorgen op tijd op school te komen. Als het mij niet lukt mijn wekker en heel af en toe nog mijn ouders.</i></p>	<p>Vraag 1: Uw kind is de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kunt u vertellen hoe dat gekomen is? <i>Veel praten en uitleggen waarom op tijd komen belangrijk is. Leren tijd in te delen en op tijd naar bed gaan.</i></p> <p>Vraag 2: Wat moet de school volgens u doen om te zorgen dat leerlingen op tijd komen? <i>Docenten moeten blijven praten, motiveren, complimenten en veel aandacht geven.</i></p> <p>Vraag 3: Wat heeft uw kind nodig om op tijd op school te blijven komen? <i>Een juffrouw die kan stimuleren en motiveren en ouders moeten daar op voortborduren</i></p>

In tabel 6 is te lezen dat de leerling zegt geholpen te zijn door gesprekken met moeder en zijn juffrouw over het belang van op tijd komen. Moeder helpt hem ook met uit bed te komen. Ook zijn wekker zorgt voor de nodige hulp. Omdat hij gemotiveerder is en meer rust neemt is hij niet zo vaak moe. De juffrouw is minder vaak boos en de sfeer in de klas is gezelliger omdat de leerlingen vaker op tijd zijn. De leerling geeft verder aan dat leraren leerlingen moeten kunnen motiveren en duidelijke afspraken met ze moeten maken over de gevolgen van te laat blijven komen. Moeder zegt dat docenten moeten blijven praten en motiveren en complimenten en veel aandacht moeten geven.

Naar de mening van de leerling kan hij er nu zelf voor zorgen op tijd op school te komen. Als hem dat niet zou lukken zou hij zijn wekker en heel af en toe zijn ouders nodig te hebben. Moeder zegt dat haar kind een juffrouw nodig heeft die kan stimuleren en motiveren en dat ouders daar op moeten voortborduren.

4.3 Data-analyse face to face interview teamcoördinator

4.3.1 Inleiding

In het interview met mijn teamcoördinator is mijn uitgangspunt het resultaat van de steekproeven in het Leerling Volgstelsel (LVS) die tussen augustus 2009 en oktober 2009 zijn genomen naar aanleiding van het ongeoorloofd schoolverzuim op de school van onderzoek. Bijna een kwart van de leerlingen (25,7%) heeft in die periode verzuimd.

4.3.2 Het interview

Als gepleegde interventies na de steekproeven gericht op de leerlingen worden genoemd het frequenter registreren van schoolverzuim, het van huis ophalen van leerlingen door de leerplichtambtenaar met de spijbelbus, een fruitmand voor de leerlingen die zonder ontbijt te hebben gehad naar school komen en fietsen die cadeau gegeven werden aan leerlingen voor wie vervoer naar school een probleem is. Als resultaten van deze interventies worden de afname van het schoolverzuim en contactverbetering tussen ouders, school en leerplichtambtenaren genoemd. In de toekomst zal gewerkt worden met een beloningssysteem en het schoolprogramma zal beter op het niveau en de belangstelling van de leerlingen worden aangepast. Verder zullen leerlingen verplicht moeten nablijven. Ook zullen leerlingen die ver van school wonen op een afdeling dichterbij huis geplaatst worden. Docenten zullen meer betrokken worden bij het verloop van processen in de school. Ouders zullen meer deelgenoot en medeverantwoordelijk gemaakt worden in de begeleiding van hun kind. Externe instanties, zoals Bureau Jeugdzorg Amsterdam en Spirit, zullen rond de meivakantie uitgenodigd worden voor een miniconferentie met als doel na te gaan hoe de school en de externen elkaar kunnen aanvullen om het probleem van schoolverzuim aan te pakken.

4.4 Data-analyse gegevens leerlingen

Uit de dataverwerking van de leerlingen in hoofdstuk 4.3 blijkt dat vraag 1: “je bent de afgelopen twee maanden vaker op tijd geweest. Kun jij vertellen hoe dat gekomen is?” vier leerlingen zeggen door gesprekken met hun moeder en de juffrouw gemotiveerd te zijn en verantwoordelijkheid te hebben genomen. Vier leerlingen zeggen dat naar bed gestuurd worden door hun moeder of gesprekken over op tijd naar bed gaan reden waren om op tijd op school te komen. Twee leerlingen geven aan dat gewekt worden door hun moeder ook geholpen heeft. Een leerling zegt dat niet meer verslaafd zijn aan de televisie en de computer hem ook heeft geholpen. Eén leerling zegt dat het kunnen behalen van een diploma een goede reden was om op tijd op school te komen en één leerling noemt een goede vriendin. Op vraag 2: “wat moet de school volgens jou doen om te zorgen dat leerlingen op tijd op school komen?” wordt door drie leerlingen gezegd dat docenten leerlingen moeten uitleggen dat op tijd komen normaal is. Een leerling zegt dat docenten begripvol moeten zijn naar leerlingen toe. Eén leerling noemt de aanwezigheid van de leerplichtambtenaar op school. Eén leerling zegt dat docenten leerlingen moeten

motiveren en duidelijke afspraken met ze maken.

Op vraag 3: “wat heb jij nodig om op tijd naar school te blijven gaan en wie zou jou daarbij kunnen helpen?” zeggen vier leerlingen het belangrijk te vinden dat hun moeder hen naar bed stuurt en wekt. Twee leerlingen geven aan een juffrouw nodig te hebben die moet uitleggen waarom op tijd komen belangrijk is. Eén zegt dat zij gemotiveerd moet zijn om op tijd te komen. Een leerling heeft een juffrouw nodig die over het belang van de schoolgang praat en een leerling geeft aan om hulp te zullen vragen als dat nodig is.

4.5 Data-analyse gegevens ouders

Opmerkelijk is dat de geïnterviewde ouders allen moeders zijn. Dit komt omdat het contact tussen de ouders van de leerlingen en de school via hun moeders verloopt. Uit de dataverwerking van de leerlingen blijkt dat op vraag 1 “uw kind is de afgelopen twee maanden vaker op tijd geweest. Kunt u vertellen hoe dat gekomen is?” het antwoord van alle ouders is dat het verantwoordelijkheidsgevoel van hun kinderen groter geworden is door de vele gesprekken die er thuis en op school met hen gevoerd zijn.

Op vraag 2 “wat moet de school volgens u doen om te zorgen dat leerlingen op tijd op school komen?” is het antwoord van twee ouders dat de school hun kinderen een toekomst moet bieden. Twee ouders zeggen dat hun kinderen behoefte hebben aan een docent die geduldig en begripvol is en die veel met hen praat over het nut van op tijd op school komen. Twee ouders zeggen dat hun kinderen gestimuleerd en gemotiveerd moeten worden door de school.

Het antwoord op vraag 3 “wat heeft uw kind nodig om op tijd naar school te blijven gaan?” is volgens alle ouders dat hun kinderen door henzelf en de juffrouw gestimuleerd, gemotiveerd en gecompimenteerd moeten worden. Twee ouders zeggen dat duidelijke regels met straffen en beloningen belangrijk zijn.

4.6 Terugblik op hoofdstuk 4

In dit hoofdstuk zijn de onderzoeksgegevens verzameld. Vervolgens zijn die anoniem gepresenteerd. Daarbij zijn de gegevens van de leerlingen per vraag gekoppeld aan hun ouders, in tabellen gerangschikt en geanalyseerd. Na elke tabel is er kort beschreven wat er daarin te lezen is. De gegevens verkregen door middel van een face to face interview met de teamcoördinator is uitgeschreven. Er is tot slot, van de gegevens van de leerlingen en de ouders een complete analyse gemaakt. In hoofdstuk 5 zullen eerst de deelvragen en daarna de onderzoeksvraag beantwoord worden. Er zal een koppeling gemaakt worden naar de theorie uit hoofdstuk 2. En tot slot zullen de conclusies gepresenteerd worden.

Hoofdstuk 5 Conclusies naar aanleiding van de analyse

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal naar aanleiding van de onderzoeksresultaten antwoord gegeven worden op de deelvragen en de onderzoeksvraag. Daarna zal een tussen conclusie gepresenteerd worden gericht op de ouders, specifiek gericht op de juffrouw en op het beleid van de school. Na koppeling met de theorie in hoofdstuk 2 zullen de algemene conclusies gepresenteerd worden.

5.2 Antwoord op de deelvragen

5.2.1 Eerste deelvraag

“Welke interventies door mij gepleegd hebben volgens de leerlingen effect gehad waardoor zij op tijd op school komen?”

Motiverende gesprekken over het nut van onderwijs en op tijd op school komen en duidelijke afspraken hebben ertoe geleid dat het verantwoordelijkheidsbesef bij de leerlingen groter is geworden waardoor zij op tijd op school komen.

5.2.2 Tweede deelvraag

“Welke interventies zouden door de school gepleegd moeten worden zodat de leerlingen op tijd komen?”

De school zal duidelijk moeten zijn in afspraken die er met de leerlingen gemaakt worden ten aanzien van op tijd op school komen en over straffen en beloningen die volgen als leerlingen zich niet aan de afspraken houden.

5.2.3 Derde deelvraag

“Welke interventies kunnen de leerlingen helpen om op tijd op school te blijven komen?”

Interventies die de leerlingen kunnen helpen zijn het 's avonds naar bed sturen en 's ochtends gewekt worden door ouders. Gesprekken met hun ouders en de juffrouw over de zin van op tijd naar school gaan.

5.2.4 Vierde deelvraag

“Welke interventies waren volgens ouders effectief?”

Volgens ouders waren gesprekken op school en thuis effectief waardoor het verantwoordelijkheidsbesef gaat groeien en kinderen bewust worden van de zin van op tijd op school komen.

5.3 Tussenconclusies

5.3.1 Conclusies gericht op de ouders

Opmerkelijk is dat de ondervraagde ouders allemaal moeders zijn. Dit komt omdat het contact met de school door de moeders van deze groep leerlingen onderhouden wordt. Uit het onderzoek blijkt dat het de leerlingen helpt op tijd op school te komen als zij naar bed gestuurd en gewekt worden door hun moeders. De meerderheid van de leerlingen heeft behoefte aan ouders die veel met hen praten over hun toekomst en het belang van op tijd naar school gaan. Zij hebben verder baat bij duidelijke afspraken die thuis met hen gemaakt worden.

5.3.2 Conclusies specifiek gericht op de juffrouw

Uit het onderzoek valt op te maken dat de leerlingen een juffrouw nodig hebben die hen door middel van gesprekken weet te motiveren en te stimuleren om op tijd op school te komen. De leerlingen hebben behoefte aan duidelijkheid, structuur, waardering en succeservaringen. Zij willen het idee hebben dat zij iets kunnen bereiken met hun studie.

5.3.3 Conclusies gericht op het schoolbeleid

Uit het onderzoek blijkt dat de school als instituut leerlingen ook kan helpen om op tijd te komen. De school moet zorgen voor duidelijke afspraken ten aanzien van op tijd komen en over de daaraan gekoppelde regels met betrekking tot straffen en beloningen. Docenten moeten leerlingen door middel van gesprekken motiveren, stimuleren en complimenteren.

5.4 Algemene conclusies

5.4.1 Inleiding

Met onderzoek onder de leerlingen, hun ouders en de teamcoördinator is geprobeerd antwoord te vinden op de onderzoeksvraag “wat heeft mijn leerlingen geholpen zodat zij op tijd op school komen?” De onderzoeksvraag zal beantwoord worden aan de hand van de verkregen gegevens en een koppeling met de literatuur

5.4.2 Antwoord op de onderzoeksvraag

Uit literatuurstudie wordt duidelijk dat betrokkenheid van ouders bij de school een positieve invloed heeft op de aanwezigheid van de leerlingen (Jimerson, Egeland, Sroufe, & Carlson, in de Baat, 2009). Daarnaast blijkt dat leerlingen op tijd op school komen als zij vertrouwen hebben in een succesvolle loopbaan en als zij een concreet toekomstperspectief hebben (Dowrick & Crespo, in de Baat, 2009).

In de literatuur wordt vermeld dat mentorinterventies, mits die goed gestructureerd zijn en bij voortdurende begeleiding, positief werken met als gevolg dat leerlingen op tijd op school komen. Verder blijkt dat het zelfvertrouwen van leerlingen die zich gewaardeerd voelen door de docenten groeit en daarmee hun motivatie om naar school te gaan.

In de literatuur worden als succesvolle interventies genoemd, die interventies waarbij jongeren op hun eigen belang worden aangesproken. Beloningen als financiële hulp en extra training en begeleiding kunnen de aanwezigheid van de leerlingen stimuleren. Uit de gegevens van het interview met de teamcoördinator blijkt dat er in de toekomst gewerkt zal worden aan een beloningssysteem. De school zal zich ook nog meer richten op het niveau en de belangstelling van de leerlingen.

De belangrijkste conclusies uit het onderzoek naar wat mijn leerlingen geholpen heeft om op tijd op school te komen zijn:

- De ouders moeten hun betrokkenheid tonen bij school. Dit moeten zij onder andere doen door hun kinderen 's avonds naar bed te sturen en 's morgens te wekken. Daarnaast moeten ouders met hun kinderen praten over het nut van op tijd naar school gaan.
- De docenten moeten leerlingen door middel van gesprekken kunnen motiveren en stimuleren waardoor hun verantwoordelijkheidsbesef voor op tijd naar school gaan groter wordt. Zij moeten verder duidelijke structuur bieden en leerlingen die op tijd op school komen complimenteren.
- De school moet als instituut ervoor zorg dragen dat er duidelijke regels ten aanzien van op tijd komen gesteld worden. Daarnaast moeten er goede afspraken gemaakt worden over sancties die volgen op het niet naleven van de afspraken.

5.5 Mijn bevindingen in relatie tot het inclusief onderwijs

Bij inclusief onderwijs is de basisgedachte dat alle kinderen erbij horen. De samenwerking tussen de school, de ouders en de leerlingen is dus zeer belangrijk om de gestelde doelen te bereiken. Het doel van dit onderzoek was om erachter te komen wat mijn leerlingen geholpen heeft om op tijd op school te komen.

De samenwerking tussen mijn leerlingen, hun ouders en mij heeft ertoe geleid dat ik antwoord heb gekregen op mijn onderzoeksvraag. De leerlingen hebben hun ouders en de school nodig om op tijd op school te komen

5.6 Terugblik op hoofdstuk 5

In hoofdstuk 5 zijn de deelvragen en de onderzoeksvraag beantwoord. Na koppeling van de onderzoeksgegevens met de literatuur zijn er conclusies gepresenteerd.

Verder is er een relatie gelegd met het inclusief onderwijs.

In hoofdstuk 6 zal de studieperiode geëvalueerd worden.

Geraadpleegde bronnen

Baat de, M. (2009). *Beschermende en risicofactoren voor schoolverzuim*. Binnengehaald op: 24-10-2009 van http://www.nji.nl/nji/dossierDownloads/Risicofactoren_Schoolverzuim.pdf

Baat de, M. (2009). *Wat werkt bij het voorkomen en verminderen van schoolverzuim?*. Nederlands Jeugd Instituut. Binnengehaald op: 24-10-2009 van http://www.nji.nl/nji/dossierDownloads/Watwerkt_Schoolverzuim.pdf

Bbbs.org (2008). *Big Brothers Big Sisters*. Binnengehaald op 20-02-2010 van http://www.bbbs.org/site/c.diJKKYPLJvH/b.1539781/k.4319/Mentors_The_Largest_Youth_Mentoring_Programs_from_Big_Brothers_Big_Sisters.htm

Harinck, F. (2009 (6)) *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen- Apeldoorn: Garant.

Homma, H (2010) *Face to face onderzoek* Binnengehaald op 22-02-2010 van <http://www.right-marktonderzoek.nl/Methoden-onderzoek/face-to-face-onderzoek.aspx>

Onderwijsachterstanden. *Scholen onderschatten eigen rol bij voortijdig schoolverlaten. Maatregelen tegen spijbelen onvoldoende effectief (2005)*. Laatst geraadpleegd op: 22-12-2009 via <http://www.onderwijsachterstanden.nl/vsv.php/achtergrond/vsvach016.html>

Otter den, M (z.j.) *Inclusief onderwijs*. Binnengehaald op: 30-04-2010 van <http://www.collectief-inclusief.nl/paginas/inclusief-onderwijs.htm>

Rijksoverheid.nl. (2010). *Vraag en antwoord. Wat is de Leerplicht?*. Binnengehaald op: 24-04-2010 van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/wat-is-de-leerplicht.html#ref-postbus51>

Rijksoverheid.nl (2010) *Vraag en antwoord. Wat is de leerplicht?* Binnengehaald op: 24-04-2010 van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/vraag-en-antwoord/wat-is-de-leerplicht.html>

Rijksoverheid.nl (2010). *Welke maatregelen zijn er tegen spijbelen in het onderwijs?* Binnengehaald op: 24-04-2010 van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/welke-maatregelen-zijn-er-tegen-spijbelen-in-het->

[onderwijs.html#ref-postbus51](#)

Rijksoverheid.nl.(2006) *onderwijsverslag 2004-2005*. Binnengehaald op:24-04-2010 van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/publicaties-pb51/onderwijsverslag-2004-2005.html>

Rijksoverheid.nl. (2008): *Onderwijsverslag 2006-2007*.Binnengehaald op:24-04-2010 van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/publicaties-pb51/onderwijsverslag-2006-2007.html>

Rijksoverheid.nl (2010) *Wat is competentiegericht onderwijs (cgo) in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo)?* Binnengehaald: 25-04-2010 van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/wat-is-competentiegericht-onderwijs-cgo-in-het-middelbaar-beroepsonderwijs-mbo.html>

Rijksoverheid.nl. (2010). *Wat is kwalificatieplicht?* Binnengehaald op: 25-04-2010 van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/wat-is-de-kwalificatieplicht.html>

Rijksoverheid.nl.(2010).*Welke soorten speciaal onderwijs (so) zijn er?*.Binnengehaald op: 25-04-2010 van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/vragen-en-antwoorden/welke-soorten-speciaal-onderwijs-so-zijn-er.html>

Schooltv.nl (2009) *Leerplicht, 2009*. Binnengehaald op 18-12-2009 van. <http://www.schooltv.nl/eigenwijzer/2157332/geschiedenis/item/2249544/leerplicht/?vak=1540514&thema=1540496&onderwerp=1540494>

Service Learning.(2009) *History of Service-Learning in Higher Education, 2008*. Binnengehaald op: 04-01-2010 van: [http://www.servicelearning.org/filemanager/download/History of SL in HE FINAL May08.pdf](http://www.servicelearning.org/filemanager/download/History%20of%20SL%20in%20HE%20FINAL%20May08.pdf)

Voortijdigschoolverlaten.nl (2007).*Protocol Schoolverzuim*. Een praktische handreiking. Binnengehaald op 07-12-2009 van http://www.voortijdigschoolverlaten.nl/userfiles/file/ZunietsHkD_Verzuimprotocol_brochure.pdf

Wez (2007). *Mijlpalen in de geschiedenis van het Nederlandse onderwijs*. Binnengehaald op 22-12-2009 van <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/onderwijs/3812-de-mijlpalen-in-de-geschiedenis-van-het-nederlandse-onderwijs.html>

Bijlagen

Bijlage 1: Vragenlijst leerlingen

Beste leerlingen,

Fantastisch, dat jullie willen meewerken aan mijn onderzoek. Zoals jullie weten gaat mijn onderzoek over het ongeoorloofd schoolverzuim in onze groep. De antwoorden die jullie op deze vragen geven zal ik anoniem verwerken in mijn onderzoek. Dat wil zeggen, dat ik jullie namen niet zal noemen.

Willen jullie de volgende vragen invullen?

1. Je bent de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest. Kun jij vertellen hoe dat gekomen is?

2. Wat moet de school volgens jou doen om te zorgen dat leerlingen op tijd op school komen?

3. Wat heb jij nodig om op tijd naar school te blijven komen en wie zou jou daarbij kunnen helpen?

Hartelijk bedankt voor het beantwoorden van de vragen

Amsterdam, 26-02-2010
Juf Violette

Bijlage 2: Telefonisch interview ouders:

Ik heb op de ouderavond aan u verteld dat ik ter afsluiting van mijn studie een onderzoek doe over ongeoorloofd schoolverzuim in mijn groep. Ik heb de leerlingen enkele vragen gesteld en zou graag ook van u horen wat uw mening is over de gang van zaken. Mag ik u drie vragen stellen? Als u ermee akkoord gaat zal ik de antwoorden anoniem verwerken in mijn onderzoek.

1. Uw kind is de afgelopen twee maanden vaker op tijd op school geweest.
Kunt u vertellen hoe dat gekomen is?

2. Wat moet de school volgens u doen om te zorgen dat leerlingen op tijd op school komen?

3. Wat heeft uw kind nodig om op tijd op school te blijven komen en wie zou daarbij kunnen helpen?

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Bijlage 3: Face tot face interview teamcoördinator

U weet intussen al dat ik met mijn afstudeerproject bezig ben en dat mijn onderzoek gaat over ongeoorloofd schoolverzuim. Ik wil u graag enkele vragen stellen over het ongeoorloofd schoolverzuim op onze school.

Uit steekproeven in het Leerling Volgsysteem (LVS) blijkt dat tussen augustus 2009 en oktober 2009 bijna een kwart van onze leerlingen (25,7%) ongeoorloofd verzuimd heeft tegen een N- factor van 70.

1. Welke interventies gericht op de leerlingen zijn er na de steekproef in het LVS gepleegd?

De registratie van leerlingen die vaker verzuimen is frequenter bijgehouden met als doel ze ter ondersteuning elke ochtend, twee kwartalen lang, uit bed te bellen. De wekelijkse fruitmand is weer in het leven geroepen. Leerlingen die geen ontbijt hebben gehad krijgen daardoor een deel van de nodige voedingstoffen. Wij hebben in samenspraak met de buurtregisseur de hand weten te leggen op een aantal tweedehands fietsen die in de les Algemene Technieken door de leerlingen gerepareerd. Leerlingen voor wie vervoer naar school een probleem is hebben de fietsen van school cadeau gekregen. De leerplichtambtenaren zijn consequent verder gegaan met leerlingen uit bed te bellen en van huis op te halen. De medewerkster oudercontacten is samen met andere organen breder ingezet.

2. Welke interventies zijn er door het schoolteam gepleegd na de steekproef in het LVS?

Het schoolteam heeft de registratie van leerlingen die frequent verzuimen frequenter bijgehouden met als doel deze leerlingen ter ondersteuning elke ochtend, twee kwartalen lang, uit bed te bellen. De schoolarts heeft voor leerlingen die medische problemen hebben een betere inzet gepleegd en heeft regelmatig contact met huisartsen van de leerlingen.

3. Wij zijn nu 3 maanden verder. Kunt u vertellen wat het resultaat van de gepleegde interventies geweest is?

In de week voor de voorjaarsvakantie is er samen met de dienst leerplicht geëvalueerd. Er is een afname geconstateerd wat het ongeoorloofd schoolverzuim en te laat komen betreft. Waar dat aan gelegen heeft moeten wij nog onderzoeken. Het contact tussen de ouders en de school evenals tussen de ouders en de leerplicht ambtenaren (LP) is verbeterd. De leerplicht ambtenaren houden nu spreekuur in school en ouders die vragen hebben nemen nu zelf contact met hen op.

4. Welke interventies zullen er in de toekomst gepleegd worden naar leerlingen, het docententeam en ouders toe?

*Naar leerlingen toe zullen wij de volgende inzet plegen:
Een beloningssysteem waarbij leerlingen beloond zullen worden met bv. een cadeau- of bioscoopbon. Er zal zorgvuldig naar het schoolprogramma gekeken worden. Waar nodig zal dat voor sommige leerlingen aangepast worden naar niveau en belangstelling; d.w.z. een beter op maat gesneden programma dat meer succeservaringen voor leerlingen oplevert. Leerlingen na 3x te laat komen verplicht laten nablijven. Leerlingen die te laat komen zich 30 minuten voor aanvang van de school laten aanmelden. Leerlingen die zich niet aan de afspraken houden en te laat blijven komen/ verzuimen aanmelden bij bureau Halt. Aanmelden van leerlingen op een afdeling dichterbij huis.
Naar het docententeam toe:
In termen van participatie, consequent handelen en werken naar een positieve arbeidssatisfactie zal het docententeam meer betrokken worden bij het verloop van processen in school. Wij moeten proberen te begrijpen waar het probleem vandaan komt.*

“Ik wil het, maar ik kan het niet (alleen).“

Violette Sedoc-Vianen

Welke achterliggende factoren een rol spelen en welke ingrepen nodig zijn om dit probleem te lijf te gaan.

Naar ouders toe:

Wij zullen ouders nog meer bij de school en de ontwikkeling van hun kind betrekken. Verder zullen wij hen deelgenoot en medeverantwoordelijk maken in de begeleiding van hun kind.

5. Wat zal hierbij de rol van externen zijn?

Partners zullen samen met ouders in school gehaald worden om ontwikkelend bezig te zijn.

Wij zullen rond de meivakantie een miniconferentie met externe netwerkpartners: voogden, Bureau Jeugdzorg Amsterdam, Spirit, William Schrikker Stichting en anderen organiseren.

Dit, om na te gaan op welke manier wij elkaar kunnen aanvullen om dit probleem verder aan te pakken

Dank u voor dit gesprek.

Bijlage 4: Toestemmingsbrief aan de teamcoördinator tot het doen van onderzoek

Amsterdam, 08-01-2010

Aan de heer .....

Teamleider .....

Betreft: toestemming tot het doen van onderzoek

Geachte .....,

Binnenkort hoop ik af te studeren als Master Special Educational Needs aan de Fontys Hogeschool te Sittard. Ter afronding van de studie moet ik een onderzoek doen in mijn eigen praktijksituatie.

Mijn afstudeeronderwerp is ongeoorloofd schoolverzuim. Ik wil graag onderzoeken wat mijn leerlingen geholpen heeft zodat zij nu op tijd op school komen.

Om antwoorden te vinden op deze vraag wil ik gebruik maken van een vragenlijst die ik graag aan de leerlingen van mijn groep wil voorleggen en laten invullen. Ik wil de ouders van mijn leerlingen ook interviewen over dit onderwerp. Dit zal ik telefonisch doen.

De gegevens van de vragenlijsten en de telefonische interviews zullen volledig anoniem verwerkt worden en zullen alleen voor mijn onderzoek gebruikt worden.

Door middel van dit schrijven vraag ik u mij formeel toestemming te verlenen dit onderzoek binnen onze school te doen.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking

Met vriendelijke groet,

Violette Sedoc- Vianen

Bijlage 5: Toestemmingsbrief aan ouders tot deelname onderzoek

Amsterdam, 08-01-2010

Betreft: toestemming voor deelname aan onderzoek

Geachte ouder(s),

Binnenkort hoop ik af te studeren als Master Special Educational Needs aan de Fontys Hogeschool te Sittard. Ter afronding van de opleiding moet ik een praktijk onderzoek doen. Ik wil graag onderzoeken wat mijn leerlingen geholpen heeft zodat zij op tijd op school komen.

Om antwoorden te vinden op deze vraag wil ik gebruik maken van een vragenlijst. Deze wil ik de leerlingen laten invullen. De vragenlijst is volledig anoniem en de gegevens zal ik alleen in mijn onderzoek verwerken.

Middels dit schrijven vraag ik u toestemming om uw kind te betrekken bij mijn onderzoek. Dat betekent dat u toestemming geeft dat uw kind de vragenlijst mag invullen.

Wilt u onderstaande vraag beantwoorden, deze brief ondertekenen en aan uw kind meegeven?

Indien u op de hoogte gehouden wilt worden over de resultaten van mijn onderzoek hoor ik het graag.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking,

Met vriendelijke groet,

Juf Violette

In te vullen door ouder(s):

Bij deze geef ik, ouder van...../
geven wij, ouders van.....

toestemming de vragenlijst van juf Violette in te vullen.

Handtekening ouder(s):